

Književnost

Iz slovenske geografske literature

Drago Perko in Milan Orožen Adamič (glavna urednika):

Slovenija — pokrajina in ljudje

Ljubljana 1998: Založba Mladinska knjiga, 735 strani, 450 slik, 100 zemljevidov,
600 grafov, ISBN 86-11-15033-3

Delo ima 735 strani, poleg uvodnika štiri kratka uvodna poglavja o Sloveniji, geografiji, zgodovinskih deželah Slovenije in regionalizaciji, na koncu pa sezname literature in virov, pokrajin, drugih besedil, avtorjev besedil, avtorjev fotografij ter imenski kazali zemljevidov in besedil.

V geografskih krogih je temeljni geografski oris Slovenije tisto delo, ki vzbuja daleč največ zanimanja. K temu je v veliki meri prispeval Anton Melik, ki je s svojo monografijo nehote postavil zrcalo vsem nadaljnjim podobnim delom. Kaj nam (novega) prinaša delo, ki ga je v okviru raziskovalnega projekta na Geografskem inštitutu ZRC SAZU pripravljalo 31 avtorjev? Kakšno geografsko podobo Slovenije nam ponujata urednika?

V uvodu je navedeno, da gre za drugo monografsko regionalnogeografsko predstavitev Slovenije. Bolj podrobno oznako dela najdemo pri njegovih javnih predstavitev, ko se urednika obračata na širšo javnost. Tako na primer v Delovi prilogi Vikend magazin s 15. 5. 1998 lahko preberemo, da je Slovenija — pokrajina in ljudje "temeljito znanstveno geografsko delo, ki utegne dobiti podoben epohalen pomen, kot jo ima regionalnogeografska monografija Slovenije, ki jo je pred petdesetimi leti v petih knjigah zasnoval največji slovenski geograf Anton Melik ... Nova monografija ga normalno v vsem presega, še zlasti v opremljenosti ..."

Razumljivo je, da solidnega opisa in celovite ocene tako pomembnega dela ni mogoče podati na nekaj straneh, zato se bomo dotaknili le nekaterih, po našem mnenju temeljnih strani monografije.

Marsikoga najprej pritegne regionalizacija, saj je to eden temeljnih pojmov in postopkov v geografiji. Žal je teoretična predstavitev regije in regionalizacije daleč od dosežkov in spoznanj sodobne, pa tudi starejše geografske literature. Tudi zato je kar nekaj nedoslednosti in nejasnosti, slovenjenje nekaterih ustaljenih strokovnih izrazov (regionalizacija — pokrajinjenje) pa problem še dodatno zaplete. Iz besedila je nemogoče razbrati, ali je regija isto kot pokrajina. Tako naj bi bila pokrajina (regija?) "poljuben izsek iz zemeljskega površja" (str. 15). Takoj naprej pa naj bi bila "pokrajina v prostorskem smislu na osnovi vsaj ene pokrajinske sestavine enoten in omejen del zemeljskega površja". V ta sklop osebnih avtorjevih pogledov lahko uvr-

stimo tudi trditev, da "je skupna (naravnogeografska in družbenogeografska) regionalizacija skoraj nemogoča." (str. 15). Klasičen primer geografskega dualizma. Funkcijske povezanosti med naravo in družbo naj torej ne bi bilo? Strokovna nedoslednost je vidna tudi v trditvi, da "so se naravnogeografske regije bistveno bolj usidrale v zavest ljudi kot družbenogeografske regije" (str. 21), čeprav je na str. 16 povsem nasprotna trditev (po mojem mnenju pravilna), da "je med ljudmi najbolj zakoreninjena delitev Slovenije na dežele".

Strokovna nedoslednost je očitna tudi pri "novi regionalizaciji Slovenije" (str. 26), čeprav je na strani 21 napisano, da gre za naravnogeografsko regionalizacijo. Naslov karte, ki prikazuje rezultate "nove regionalizacije", pa je: Pokrajine v Sloveniji. Če sta naravnogeografska in družbenogeografska regionalizacija res tako nezdružljivi, zakaj so med obravnavane pokrajinske sestavine za opredelitev pokrajin (regij) uvrščene raba tal, lega naselij in gospodarska usmerjenost; in to že ob povedanem, da naj bi šlo za naravnogeografsko regionalizacijo. Popolna (strokovna) zmeda!

Ker se avtorji regionalizacije izrecno sklicujejo na znanstvenost pristopa, je precej nenavadno, da so meje pokrajin določevali subjektivno. Izbrali so geografsko najbolj problematične razmejitve, kot je meja med ravnim in razgibanim svetom, meja po vodotokih oziroma dolinah itn. Stik ravnine z razgibanim delom je namreč ena od najbolj povezovalnih, stičiščnih mest v pokrajini. Podobno je z rečno mrežo, ki je praviloma povezovalce in oblikovalec prostorskih enot. Ali gre za neustrezen način razmejitve ali pa za neustrezno poimenovanje postopka: namesto regionalizacije bi bil ustrežnejši rajonizacija ali pa tipizacija. V tej smeri je tudi omenjeno na strani 27, da so avtorji "... ugotovili, da sta površje in podnebje v povprečju najbolj povezani s preostalimi pokrajinskimi sestavinami, zato so ju upoštevali kot glavna kriterija pri tipizaciji in regionalizaciji". Spet smo sredi pojmovne in vsebinske zmešnjave, saj ni jasno, ali gre za tipizacijo ali za regionalizacijo oziroma kje je meja med njima. Vzrok za tako stanje je že omenjeno očitno nepoznavanje vsebine regije. Sodim, da gre v tem primeru za členitev Slovenije na pokrajinsko homogene (krajinske?!) enote.

Avtorji členitve Slovenije razlikujejo (nerodno pišejo, da so jih "določili") štiri temeljne tipe pokrajin; v primerjavi s prejšnjimi so peto enoto, to je predalpske (subalpske) pokrajine, vključili v alpske. Na ta način so, po njihovem mnenju, dosegli večjo enostavnost in preglednost. Za takšno opredelitev so našli podlago v stičišču in prepletanju štirih velikih evropskih reliefnih enot. Prav gorovo je takšna členitev zelo logična in s tem opravičljiva, a je hkrati izrazito formalistična, nevtralna. Če izhajamo iz Slovenije kot pokrajinske celovitosti, je verjetno več kot upravičena delitev na pet osnovnih pokrajinskih enot, torej tudi na predalpsko hribovje. Pokrajinski videz, način rabe, dojemanje prebivalstva domačega okolja itn. naravnost silijo k temu, da ločimo visokogorje od nižjega hribovja. Formalno je povsem možno Mirnsko dolino ali del Kozjanskega uvrstiti v alpski svet, vendar je takšna uvrstitev prisilna, neživljenjska. Kaj pravijo Dolenjci in prebivalci ob Sotli na to, da so uvrščeni med "alpince"?

Podobno je s sredozemskim svetom. Splošno (pri)znanih značilnosti Sredozemlja v Sloveniji skoraj ni oz. so v zelo omiljeni obliki, pa še te so omejene na zelo ozek pri-

obalni pas. Če pa Sredozemlje razširimo do visokih kraških planot, se sredozemskost skoraj izgubi. Nasprotno pa poznamo zelo uveljavljen izraz primorski svet, s katerim se zaradi naravnogeografskih potez, kulture in zgodovinske tradicije prebivalci zelo močno istovetijo. Ob tej makroregiji je treba dodati hvalevredno izpostavitve posebne pokrajinske enote Tržaški zaliv, ki pa žal ni označena na karti pokrajin v Sloveniji.

Obrazložitev členitve avtorji sklenejo z naštevanjem prednosti "nove regionalizacije". Žal so tudi pri tem ostali sila neznanstveni. Nikjer ni navedeno, na katero znano regionalizacijo (členitev) se nanaša posamezna prednost nove členitve. In kar je najpomembnejše: nikjer ni omenjena nobena slabost členitve, kar močno diši po ideološkem in ne strokovnem načinu obravnavanja. To še posebno velja v primeru Slovenije in njene pokrajinske prehodnosti, kjer se mora geograf nujno sprijazniti s kompromisi, če hoče kolikor toliko življenjsko predstaviti pokrajinsko resničnost. Dejstvo je, da so poleg "nove regionalizacije" možne še številne "nove", ki ne bodo nič manj "znanstvene", kot je predstavljena v novi regionalnogeografski monografiji Slovenije. Opozarjanje na (nujne) slabosti bi dalo členitvi le dodatno (strokovno) težo. Zdi se, da je pri uveljavljanju "nove regionalizacije" prevladal argument moči (tehnološke, informacijske in podjetniške) skupine, ki jo je pripravljala.

Glede nove členitve lahko rečemo, da je v formalnem pogledu (preglednost, sistematičnost, hierarhija) uspela, ne pa tudi v funkcijskem, življenjskem. Ob tem se še posebno močno čuti potreba po dogovoru med geografi, da strokovni in laični (negeografski) javnosti ponudimo dogovorjeno(e) (usklajeno) členitev (pa tudi regionalizacijo) Slovenije.

Poleg regionalizacije ima največji pomen vsebinska zasnova monografije. Uredništvo se je odločilo za močno poenotene opise posameznih pokrajinskih enot (makroregij in mezoregij): po kratki "osebni izkaznici" sledi opis kamnin, površja in voda, nato podnebja, prsti in rastja, potem opis prebivalstva in naselij, na koncu pa še opis gospodarstva. Vsaki enoti je dodan opis ene izmed pokrajinskih značilnosti.

Na kratko lahko rečemo, da je takšna zasnova daleč od sodobnih regionalnogeografskih monografij in da ustreza zasnovam 19. stoletja. Zasnovo pa lahko razumemo tudi drugače: kot nadaljevanje krajevnega leksikona oziroma kot obliko pokrajinskega leksikona Slovenije. Očitno so nad znanstvenostjo pristopa prevladala načela enostavnosti, preglednosti in nazornosti. To potrjujejo tudi maloštevilni in istovrstni grafikoni, ki prikazujejo nekaj najbolj osnovnih pokrajinskih značilnosti ter dejstvo, da v celotnem delu ni niti ene posebne karte!

Fotografije so prav gotovo najboljši prispevek monografije. Ob številnih pokrajinskih slikah kar zastane dih od občudovanja nad njihovo geografsko sporočilnostjo. Žal je ta sporočilnost premalo (bolje, skoraj nič) vključena v besedilo. Podnapisi k fotografijam so očitno dodani bolj iz zadrege kot iz potrebe, zato je med njimi veliko različnih "cvetk" (vsebinskih, logičnih, jezikovnih). Velikokrat je na primer uporabljena beseda "značilen", a ni nikjer razloženo, v čem je ta "značilnost". Le nekaj fotografij bi zaradi geografske "profanosti" lahko izpadlo. Zemljevidi so zelo pregledni, a se za posamezna, posebno manjša območja prevečkrat ponavljajo.

K osvetlitvi narave dela lahko dodamo, da so v njem najpomembnejši tisti podatki, ki govorijo o povprečjih (naklona ter nadmorske višine) in ki izpostavljajo "naj" vrednosti. To je sicer zelo koristno za ljubitelje geografskih podatkov (statistična geografija 19. stoletja!), ne pa za prikaz pomena, funkcije, vloge, razvoja geografskih elementov in posameznih pokrajin. Zelo hitro lahko ugotovimo, da delo odgovarja na prva geografska vprašanja, ki si jih je zastavljala že omenjena geografija 19. stoletja: kaj, kje, koliko, deloma kako, nikakor pa ne zakaj. Da ne gre za regionalnogeografsko zasnovo, lahko vzamemo za primer Posavsko hribovje, ki je obravnavano (kot vse ostale enote) po enotnem (formalnem) vzorcu, čeprav imajo posamezni deli zelo različne pokrajinske in zlasti zelo različne funkcijske in razvojne značilnosti.

Navajanje virov kot enega izmed najpomembnejših sestavin znanstvenega aparata v delu ni. To je le dodaten zelo pomemben znak, da je uredništvo žrtvovalo soliden strokovni način obravnavanja strokovnemu poenostavljanju, ki naj bi bilo blizu širokim plastem prebivalstva (kupecev). Zato nekoliko bolj resni bralci nimajo možnosti, da bi preverili posamezne trditve in dopolnili spoznanja z uporabo dodatne literature. Seznam literature na koncu je omejeno uporaben, ker je literatura navedena le po abecednem seznamu avtorjev, hkrati pa je sestavljena nesistematično — glede na temeljitost posameznih avtorjev.

O (ne)resnosti strokovnega načina obravnavanja pove dejstvo, da isti človek nastopa kot avtor, urednik in recenzent. Razumljivo je, da je takšno delo "popolno", saj človek pri sebi najtežje najde napako. Hkrati nas to vrača v neznanstvene sfere turškega balkanstva in njegovega sodniškega sistema (kadija tuži, kadija sudi).

Kakovost opisov posameznih pokrajin je zaradi množice sodelavcev razumljivo zelo različna. Kljub zelo togi shemi je nekaterim avtorjem uspel zlahaten, notranje uravnotežen opis (na primer za Savinjsko ravan).

Še nekaj pripomb o konkretnih vsebinah opiroma napakah, ki so sicer v vsakem delu. V obravnavanem delu jih je zelo veliko, in to od nepravilne uporabe predlogov (v visokih barjih — str. 43; iz Tirolske — str. 47), vsebinskih nesmislov (sončnega obsevanja je največ v toplotnem pasu — str. 42; v sredozemskem svetu je submediteransko podnebje — str. 194), nepravilnih trditev (Velenjska kotlina ima celinsko podnebje — str. 136; Na Kranjskem polju prevladujejo velika gručasta naselja, na primer Šenčur, Cerklje na Gorenjskem, Kokra ... — str. 88), neuskkljenih izrazov (na primer za naselja; Moravčec s 757 prebivalci naj bi bilo urbanizirano naselje, nekatera druga večja naselja so označena kot polurbanizirana itn.), nedoslednosti pri pisanju krajevnih imen (navedena je tudi italijanska oblika krajevnega imena Samatorca, ne pa tudi za Nabrežino, Gabrovico, Prosek — str. 239), do napačne pisave lastnih imen (na primer Ludvig Mihelič — str. 457).

V predstavitvi dela Slovenija — pokrajine in ljudje smo le na kratko opozorili na najpomembnejše značilnosti. Zaradi pomanjkanja prostora ni bilo mogoče podati temeljite oznake in ocene, a smo kljub temu lahko razjasnili osnovni nesporazum, ki izvira iz uredniške in založniške oznake dela. Od pričakovane (napovedane) znanstvene regionalnogeografske monografije Slovenije, ki naj bi se postavila ob (in celo

nad) Melikovo monografijo, smo dobili zelo lepo ilustriran "pokrajinopis" Slovenije kot nadaljevanje (nadgradnja) Krajevnega leksikona Slovenije. Drugo znanstveno regionalnogeografsko monografijo Slovenije tako še pričakujemo. Avtorji, zlasti pa uredniki(a), za večkrat garaško delo zaslužijo pohvalo. Dokazali so, da obvladujejo informacijsko tehnologijo, da so večši na organizacijskem področju in da jim poslovna prodornost ni tuja. Zaradi preproste zasnove in slikovnega gradiva bo delo privlačno za široke sloje slovenskega prebivalstva; upajmo, da kot predhodnica sodobno zasnovani znanstveni regionalnogeografski monografiji Slovenije.

Marijan M. Klemenčič

Andrej Kranjc (urednik):
Slovene Classical Karst — Kras

Ljubljana 1997: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za raziskovanje krasa,
 254 strani, ISBN 961-6182-42-0

Lepo in bogato opremljeno knjigo velikega formata z naslovom *Kras — Slovene Classical Karst* je ob koncu leta 1997 izdal Inštitut za raziskovanje krasa v založbi Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. V njej je 24 avtorjev in 28 fotografov v 14 poglavjih in 271 slikah, skicah in kartah na 254 straneh predstavilo različna strokovna spoznanja o Krasu. Knjigo, ki je v celoti tiskana v angleščini, je uredil **A. Kranjc** s šestčlanskim uredniškim odborom.

V letu, ko so o Krasu razpravljali na več domačih in mednarodnih posvetih, je bila natisnjena vrsta zanimivih krasoslovnih razprav, med njimi tudi poljudna monografija o slovenskem delu matičnega Krasa. Pojem slovenski klasični Kras je v tem delu zožen. Geografsko ga uvaja **A. Kranjc**, ki pojasnjuje tudi izvor imena, njegov pomen in zgodovino raziskovanja. **M. Knez**, **B. Otoničar** in **S. Šebela** opisujejo tektonska dognanja, kamninsko zgradbo in geološko preteklost. Podroben opis kamnin povzemajo po **B. Jurkovšku** in **L. Šribarju**. **A. Mihevc** obravnava površinske oblike Krasa in v posebnem poglavju burjo.

J. Kogovšek, **A. Kranjc** in **M. Petrič** razpravljajo o podzemnih vodah in lastnostih kraškega vodonosnika, o njegovi zgradbi in načinu napajanja, o podzemeljskih tokovih in dokazanih vodnih povezavah. Del tega poglavja je namenjen vodni oskrbi, onesnaženosti in varstvu voda. O kraškem podzemlju pišejo **A. Kranjc**, **T. Slabe** in **N. Zupan Hajna**. Jame uvrščamo med najzanimivejše kraške pojave, v slovenskem delu Krasa jih je znanih 587, največ jih je raziskanih okrog Sežane in Divače, so različnih oblik in velikosti. Poglavje o prsteh in rastlinstvu so prispevali **M. Culi-berg**, **M. Kaligarič**, **F. Lovrenčak**, **A. Seliškar** in **M. Zupančič**. Za nastanek rdeče kraške jerovice ali terra rosse so bili primerni zlasti apnenci z netopnimi primesmi v okolici Tomaja in Komna, kjer je sedaj tudi največ vinogradov. Zaradi človekovih posegov se je rastlinska odeja v tisočletjih spreminjala, kar še posebej velja za gozd.